

УДК 281.9

Людмила Шугаєва

У ПОШУКАХ ІСТИННОГО ПРАВОСЛАВ'Я. НАРЦИЗ ГУМЕННИЙ

У статті аналізується діяльність Нарциза Гуменного та становлення нової течії православно-сектанства.

Ключові слова: Нарциз Гуменний, православно-сектанство, течії православ'я.

В поисках истинного православия. Нарциз Гуменний

В статье анализируется деятельность Нарциза Гуменного и становление нового течения православно-сектанства.

Ключевые слова: Нарциз Гуменний, православно-сектанство, течения православия.

In search of veritable orthodoxy. Narciz Gumenniy

In the article the analysis of activity of Narciza Gumennogo and becoming of new flow of pravoslavno is carried out sektaanstvo.

Keywords: Narciz Gumenniy, pravoslavno sektaanstvo, flows of orthodoxy.

Очевидно, без Мойсея не було б іудаїзму, як без Сіддхартхи-Гаутами, Ісуса Христа (історичного чи збірного міфологічного образу), Мухаммеда, не було б буддизму, християнства, ісламу, а без Конфуція і Лао Цзи – конфуціанства і даосизму. Перелік можна продовжити. Відтак, і в різних течіях православного сектанства були свої засновники і навіть харизматичні постаті – той же Нарциз Гуменний, Микола Ільїн, Леонтій та інші.

Комплексне компаративне дослідження особливостей, виняткових рис, харизм засновників, зв'язок з епохою виникнення тієї чи іншої релігійної течії – поки що рідкісні дослідження, а фактично їх немає. Низка наших статей є винятком у цьому контексті.

Коло джерел, які стосуються біографічних відомостей Нарциза Гуменного – неординарної і, очевидно, харизматичної особистості незначне. Нам відомо, що Гуменний народився у

м. Бердичеві, що на Вінничині. Рік його народження залишився нам невідомим. Там, у Бердичеві, Гуменний (у деяких джерелах – Гумінський) отримав освіту в духовній семінарії, після чого прийняв сан ксьондза. Молодий ксьондз звернувся до Папи Римського – Пія XI з листом, у якому звинувачував православних священників у гріхах і пороках, самого Папу звинуватив у відступництві від істинної віри, а себе ж оголосив намісником Ілліпророка на Землі. Він вимагав особистої зустрічі з Папою, але йому в цьому було відмовлено. Саме за це Папа Пій XI позбавив Гуменного сану і відправив у монастир. Там він продовжує пропагувати свої погляди, за що був вигнаним із монастиря.

На підставі бесід, які ми провели з 26 парафіянами Православної євангельської апокаліпсичної церкви, скорочено – ПЄАЦ, нами з'ясовано, що колишній ксьондз розпочав проповідь нового віровчення у с. Погребище Вінницької області.

Декрет радянської влади від 23 січня 1918 р. “Про відокремлення церкви від держави і церкви від школи” став тим поворотним моментом, з якого розпочинається формування Гуменного як проповідника принципово нового релігійного вчення. Проповідь він розпочинає у с. Погребище Вінницької області, про що нам стало відомо із бесід з парафіянами смт. Оратів. Гуменний почав згуртовувати навколо себе антирадянськи налаштоване духовенство і парафіян. Офіційно зареєстрував каплицю на кладовищі, у якій проповідував протягом дев'яти місяців, за аналогією з терміном, який вимагається для народження дитини. Після закінчення проповіді, колишній ксьондз під іменем Іллі Хрестителя відправився як мандрівний проповідник селами Вінницької, Київської і Черкаської областей. До речі, явище мандрівних (бродячих) проповідників не є властивим для української історії. Воно є складовою рисою ментальності російського народу. Хоча, дещо пізніше, у 20 – 30-х рр. ХХ ст. в Україні з'являється ще один бродячий проповідник – Леонтій (Леонтій Грицан). А з огляду на те, що цілком очевидним є той факт, що саме цей напрям в історії релігії є практично невивченим, то можливо є сенс говорити і про якусь певну систему бродячого проповідництва в історії України та її церков.

Але повернімося до Гуменного. На підставі архівних джерел ми можемо стверджувати те, що релігійне об'єднання Православної євангельської апокаліпсичної церкви було сформоване у 1923 – 1924 рр. Так, житель с. Шапієвки Сквирського

району Київської області І. Т. Іванець під час допиту у НКВС у 1937 р. свідчив, “нашасекта апокаліпсисів була сформована у 1923–1924 рр., а хто керував нею раніше не знаю” [1, арк. 27]. Насправді, засновником і керівником, ідейним лідером Православної євангельської апокаліпсистичної церкви став Гуменний.

Як свідчать прихожани ПЄАЦ смт. Ортів Вінницької області, Гуменний намагався поширювати своє вчення на законних підставах і добитись визнання радянською владою. Саме з цією метою він відправився до Харкова, де його прийняв високопоставлений радянський чиновник Петровський. Після чого сліди Гуменного губляться. Достовірно відомим є лише той факт, що у 1939 – 1940 рр. репресовані апокаліпсисти бачили його у таборі для політв'язнів на території тодішньої Казахської РСР.

Про те, що Гуменний був людиною неординарною, харизматичною, свідчить той факт, що, хоча його сліди загубилися у роки жорстоких репресій радянського тоталітаризму, створене ним віровчення існує і знаходить собі послідовників не лише у сучасній Україні, а й у республіках Прибалтики, в Росії.

Головною ідеєю віровчення проповідника була ідея про єднання християн усіх конфесій і повернення до ідеалів первісного християнства. Фундаментом нової релігії стає Апокаліпсис.

Апокаліптичні настрої властиві багатьом релігійним утворенням як православного, так і протестантського походження. І формування апокаліптизму Гуменним могло б і не викликати особливого інтересу, якби не той факт, що саме апокаліптичні очікування стали домінантою у новому релігійному об'єднанні. Його віровчення носить крайній есхатологічний характер. Послідовники Гуменного проповідували близькість другого пришествя Христа, а радянську владу оголосили владою Антихриста. Уже відомий нам Іванець пояснював слідчому, що “... скоро буде війна, а з нею разом наступить і кінець світу” [1, арк. 68]. Про те, що діяльність Православної євангельської апокаліпсистичної церкви носила яскраво виражений антирадянський характер, говорять свідчення К. І. Щеглюка і В. Т. Омельчука. Вони пояснювали, що головна мета релігійного об'єднання полягала у тому, щоб агітувати за вихід із колгоспів, за невихід на будь-яку державну роботу, проти служби у радянській армії [1, арк. 27 – 65]. У тому ж таки 1937 р. жителів с. Теліжинці Тетіївського району Київської області І. С. Ситника, З. К. Сагатюка, М. С. Нищука – членів секти апокаліпсисів було звинувачено у контрреволюцій-

ній пропаганді і в активному бойкоті радянської влади [1, арк. 2]. Усіх трьох було засуджено до вищої міри покарання – розстрілу. Уся життєдіяльність членів Православної євангельської апокаліпсичної церкви була підкорена очікуванню Апокаліпсиса. Вважалося, що провісником близького кінця світу є поява Антихриста в образі радянської влади, а тому все, що так чи інакше пов'язано з цією владою, необхідно байкотувати, не визнавати, знищувати. Члени церкви закликали віруючих до відмови від будь-яких форм співпраці з радянською владою, від участі у виборах до державних структур, у роботі радянських підприємств та установ.

Релігійне об'єднання апокаліпсичів (так їх називали у народному середовищі) змушене було діяти у так званому “сектантському підпіллі”. На запитання слідчого, чому секта не була зареєстрованою, К. Щеглюк відповів, що члени громади неодноразово зверталися до влади з проханням про реєстрацію, але їм постійно відмовляли, а тому релігійна організація вимушено діяла підпільно.

Гуменний поширював своє віровчення через рукописи і листування. Багато з них сьогодні відомі і користуються популярністю та авторитетом Святого Письма серед апокаліпсичів. Це такі рукописи: “Тлумачення Пророком пророцтва Даниїла і Св. Об'явлення Іоанна Богослова”, “42 слова про Божу Матір”, “Про Св. Хрещення дітей і дорослих і про поновлення хрещення” та ін.

Слід відзначити, що назва релігійного об'єднання “апокаліпсисти” є простонародною. Сам Гуменний називав її Православною євангельською апокаліпсичною церквою. Під терміном “православна” він розумів релігійне утворення, яке правильно славить Бога.

Релігійний культ апокаліпсичів являє собою синтез православних і власних обрядів. Вони вшановують православні ікони, а разом з ним і портрети Гуменного, визнають хресне знамення, обряди водного хрещення осіб, які досягли повноліття, омивання ніг під час молитви, причастя, покаяння у гріхах перед громадою під час загальної молитви. Гуменний ввів три рівні духовних осіб, тобто свого роду ієрархію: єпископів, пресвітерів, дияконів. Під час служби і священники, і парафіяни одягають спеціальний одяг – білі халати, які називають хітонами, і взуття – своєрідні тапочки. Віруючі під час зборів сидять на лавах.

Гуменний створив досить ефективну систему місіонерської діяльності. Найближчих своїх помічників він називав апостолами. Ці апостоли їздили не лише по Україні, а й по території всього Радянського Союзу, проповідуючи віровчення Гуменного й агітуючи нових членів громади. Результатом роботи “апостолів” було те, що у 1934 р. громади апокаліпсисів діяли у Владивостоці (Росія), у Киргизії та у Воронезькій області [1, арк. 23]. Роблячи ставку на молодь, Гуменний улаштував спеціальні юнацькі тижні, під час яких місіонери робили все для того, щоб молодь поповнювала громаду.

“Апостоли” створювали Гуменному славу святого і чудотворця.

У 1956 р., коли репресовані єпископи повернулись із місць покарання, один з них – Іванюк Влас Кирилович – подав заяву до Ради у справах релігій у Вінницькій області з проханням про реєстрацію громади апокаліпсисів. У реєстрації було відмовлено.

У зв'язку з так званим “упорядкуванням релігійної мережі”, протягом 1980 – 1982 рр. були зняті з обліку за представленням районних виконавчих комітетів групи апокаліпсисів, які діяли в селах Животівка, Каленівка, Рожична, Сабарівка, Юшківці, якимівка Оратівського району Вінницької області в с. Павлівка Погребищенського району.

Після прийняття “Закону про свободу совісті і релігійні організації” громади апокаліпсисів Вінницької області виявили бажання про реєстрацію своєї діяльності. За офіційними даними у Вінницькій області їх нараховується близько 70 осіб, а за свідченнями самих віруючих-апокаліпсисів, – їх більше 100 осіб.

Релігійна догматика й обрядовість ПЄАЦ і надалі є некритичним поєднанням католицького і православного культів з елементами протестантизму, наприклад, водне хрещення повнолітніх у доповнення до хрещення немовлят. Стрижнем віросповідних основ сьогоденних апокаліпсисів є євангельська любов до ближнього і як наслідок цього – потужні пацифістські мотиви.

Організаційна структура ПЄАЦ включає в себе три так звані “поля” (Прибалтійське, Українське й Іркутське), кожне з яких поділяється на райони. Наприклад, “Українське поле” включає в себе частину Вінницької, Київської і Черкаської областей (Вінницька – Оратівський і Погребищенський райони, Київська – Тетіївський, Черкаська – Монастирещенський райони) і поділяється на Вінницький, Київський і Черкаський “райони” відповідно.

На чолі кожного “району” стоїть єпископ, який керує справами громади через обраних і рукоположених пресвітерів.

У структурі апокаліпсистів не передбачені керівники “полів” і вищий керівник церкви. Всі питання громад апокаліпсистів вирішуються на так званих “єпископських радах”. Кожна громада апокаліпсистів у своїй діяльності цілком автономна і має у своєму складі пресвітера, диякона і жінку-диякона.

У релігійній ідеології апокаліпсистів відбулася відчутна трансформація. Сьогодні члени ПЄАЦ терпимо ставляться до державної влади, навіть висловлюють подяку за прийняття “Закону про свободу совісті і релігійні організації”, що дало їм змогу вийти із підпілля і відкрито займатися своєю віросповідною діяльністю. Учасі у громадському житті, зокрема у виборах до всіх рівнів влади, вони не беруть, мотивуючи це статутними положеннями про заборону займатися політичними справами.

Члени громад апокаліпсистів у Вінницькій області переважно всі пенсійного віку, лише в громаді смт. Оратова середній вік парафіян складає 35 – 40 років. Віруючі-апокаліпсисти одноставно схвалюють закон України “Про свободу совісті і релігійні організації”, оскільки вважають, що він відіграв надзвичайно позитивну роль у їхній діяльності. Водночас вони висловлюють невдоволення, що активно стали реєструватися й громади інших конфесій, особливо римо-католики й протестанти, що, своєю чергою, впливає на незначне поповнення громад ПЄАЦ.

Безперечно, ця стаття не претендує на вичерпний аналіз діяльності Гуменного, що пояснюється низкою причин. Крім того, доводиться констатувати той факт, що більша частина духовних вчителів залишаються невідомими широкому загалу, оскільки наші часи є дуже несприятливими для проповіді духовності.

Список використаних джерел та літератури

1. Центральний державний архів громадських організацій (далі – ЦДАГО). – Ф. 263. – Оп. 1. – Спр. 64615. – Арк. 27.
2. ЦДАГО. – Ф. 263. – Оп. 1. – Спр. 64615. – Арк. 60.
3. ЦДАГО. – Ф. 263. – Оп. 1. – Спр. 64615. – Арк. 27, 53, 60, 65.
4. ЦДАГО. – Ф. 263. – Оп. 1. – Спр. 64615. – Арк. 2.
5. ЦДАГО. – Ф. 263. – Оп. 1. – Спр. 64615. – Арк.23.